

світовим аналогам.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дерлеменко В.В. *Розповсюдження сільськогосподарської науково-технічної інформації: [Моногр.]*. – К.: ІАЕ УААН, 1999. – 410 с.
2. Дерлеменко В.В. *Сільськогосподарські інформаційні консультаційно-освітні служби: [Моногр.]*. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – 452 с.
3. *Адміністрація Президента України. Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України: Указ Президента України Л. Кучми, 22 бер. 2000 р. // ОВУ. – 2000. – № 13. – С. 59–60.*
4. *Українська академія аграрних наук. Президія. Про виконання Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України»: Постанова Президії УААН, 26 квіт. 2001 р. // Бюл. центр. наук. с.-г. б-ки / ЦНСГБ УААН. – К., 2001 – Вып. 2 (1). – С. 43–47.*
5. Кроув Т., Эйвисон Д. *Базы данных в административных информационных системах*. – М.: Финансы и статистика, 1983. – 168 с.
6. *Болошин И.А. Политика США в области научно-технической информации // НТИ. Сер. 1. – 1991. – № 9. – С. 30–32.*
7. *Аветисов М.А., Фрид Л.М. Перспективы развития библиотечно-информационной системы и информационного обслуживания в области АПК // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: Материалы III междунар. конф. «Крым-96» / ГПНТБ. – М., 1996. – С. 60–63.*
8. *Перегудов Ф.И., Тарасенко Ф.П. Введение в системный анализ: Учеб. пособие для вузов. – М.: Высш. шк., 1989. – 367 с.*
9. *Гвишиани Д.М. Теоретико-методологические основания системных исследований в разработке проблем глобального развития // Системные исследования: Методологические проблемы: Ежегодник 1982. – М.: Наука, 1982. – С. 7–25.*
10. *Анохин П.К. Избранные труды: Философские аспекты теории функциональной системы. – М.: Наука, 1978. – 400 с., ил.*

Надійшла до редколегії 31.10.2001 р.

УДК 027

ГОЛОВНІ ФУНКЦІЇ ВУЗІВСЬКИХ БІБЛІОТЕК ЮРИДИЧНОГО ПРОФІЛЮ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Н.П.ПАСМОР

Висвітлюються основні функції вузівських бібліотек у сучасних умовах та особливості їх реалізації у забезпеченні юридичної освіти.

Розбудова і зміцнення правової держави потребує удосконалення юридичної освіти, створення ефективної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації правознавців, правоохоронців, державних діячів – усіх тих, хто буде працювати над удосконаленням правового поля України, приймати закони та стежити за дотриманням законності і правопорядку громадянських прав і свобод в Україні.

У зв'язку з цим навчання та виховання майбутніх спеціалістів у галузі права – складний соціально-педагогічний процес. Одним з центральних завдань цього процесу є формування та розвиток у студентів юридичних вузів професійної культури, посилення вимог до рівня культури правової та державотворчої діяльності [6, с. 21].

Підвищення рівня юридичної освіти, виховання правової культури у студентів-юристів значною мірою залежать від повноцінного інформаційного і документно-бібліографічного забезпечення юридичної освіти, що, в свою чергу, впливає на розвиток і трансформацію основних функцій бібліотек юридичних вузів.

Нині основними функціями бібліотек юридичних вузів є: інформаційна, освітня (навчально-виховна), наукова, меморіальна.

Графічно зобразити комплекс основних функцій вузівської бібліотеки можна за схемою (рис. 1)

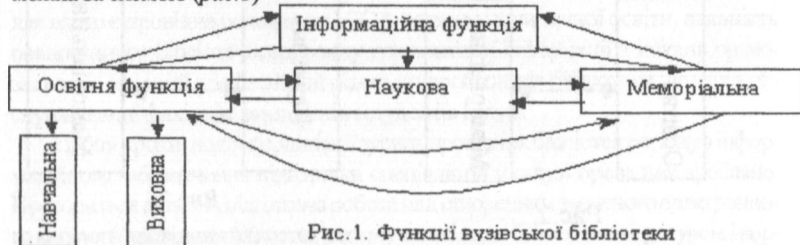

Рис. 1. Функції вузівської бібліотеки

Проаналізувавши схему, можна дійти висновку, що серед функцій навчальних бібліотек лідируюче положення має інформаційна. Це пояснюється тим, що без високого рівня інформаційного забезпечення неможлива ні освітня, ні наукова, ні (значною мірою) меморіальна діяльність бібліотек ВНЗ.

Освітня, наукова і меморіальна функції є рівноправними, вони взаємодіють між собою: це можна простежити за схемами (рис. 2, 3, 4, 5).

Вплив наукової функції на освітню і меморіальну полягає в:

- розробці нових навчальних технологій, впливі наукових досягнень на фахову підготовку та виховання правової культури майбутніх правознавців;
- науковому забезпеченні відбору, класифікації та збереженні основних надбань у галузі права та суміжних дисциплін.

Взаємовплив освітньої, наукової та меморіальної функцій забезпечує:

- високий рівень фахової підготовки та виховання науковців у галузі права;
- виховання шанобливого ставлення майбутніх фахівців права до культурно-історичних, політично-правових надбань.

Вплив меморіальної функції на освітню та наукову сприяє:

- підвищенню фахової підготовки майбутніх юристів, через їх залучення до кращих зразків вітчизняної та світової правової думки, засвоєнню правових тра-

дицій та вихованню патріотизму;

- забезпеченню історико-правових досліджень та розвитку науково-порівняльного методу.

Освітня функція поділяється на навчальну та виховну. Ці функції тісно взаємозв'язані між собою. Їх взаємодія полягає в тому, що:

- навчання студентів-юристів має значний виховний потенціал;
- а виховання, у свою чергу, впливає на рівень, якість засвоєння студентами навчальних дисциплін [1, с. 28-37].

Рис. 2.

Рис. 3.

Рис. 4.

Рис. 5.

Розглянемо перспективу функціонування навчальних бібліотек юридичної галузі на прикладі бібліотек ВНЗ Харківського регіону.

Харків – потужний осередок підготовки фахівців для різних галузей,

закрема юридичної. Окрім Національної юридичної академії України ім. Я. Мудрого (НЮА) спеціалістів у галузі права готують: Національний університет внутрішніх справ, правознавчі факультети Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди, економіко-правовий факультет Харківського національного технічного університету, Харківський інститут соціального прогресу (ХІСП) та ін.

Окрім названих ВНЗ фахівців-правознавців різних категорій готують ще понад 170 вузів України різних форм власності та рівня акредитації. Для переважної більшості новоутворених вищих юридичних навчальних закладів або правознавчих факультетів ВНЗ значною проблемою є недостатнє інформаційно-документне забезпечення викладачів та студентів, оскільки вказані ВНЗ забезпечені не в повному обсязі бібліотечними фондами. У цій ситуації бібліотека НЮА могла б бути координаційним центром інформаційно-бібліотечного забезпечення спеціалістів юридичної галузі нашого регіону. Підставою для цього є провідне положення НЮА на ринку юридичної освіти, наявність повноцінного бібліотечного фонду документної інформації з питань правознавства, високий професійний рівень співробітників бібліотеки, досвід в обслуговуванні фахівців, викладачів і студентів галузі.

Перші кроки щодо координації зусиль провідних бібліотек регіону з інформаційного забезпечення підготовки спеціалістів у галузі права вже зроблено. Проводиться активна підготовча робота над створенням зведеного електронного каталога провідних бібліотек регіону на всі види бібліотечних ресурсів і корпоративності каталогізації [2, с. 74–77]. Подібні інформаційні системи вже давно існують в цивілізованих країнах світу та починають діяти і в деяких регіонах України. Ресурси провідних бібліотек Харкова досить значні, що підтверджує необхідність і практичну можливість створення зведеного електронного каталога і кооперації обробки літератури для провідних бібліотек ВНЗ регіону. Для успішного вирішення зазначеної проблеми необхідно подолати перешкоди, які заважають ефективній інтеграції бібліотек та бібліотечних ресурсів:

- вирішити проблему – ББК чи УДК? Бібліотеки України, у т.ч. м. Харкова, користуються, в основному, системами ББК та УДК. Ці таблиці класифікації мало стикуються між собою. Окрім того, входження до міжнародного інформаційного простору, в потребує уніфікації і кодифікації бібліотечних фондів і каталогів;
- досить велику частину бібліотечних каталогів, особливо великих і «старих» бібліотек, які існують в картковій (паперовій) формі перевести в електронну форму. Ретроспективна конверсія карткових каталогів являє собою трудомісткий процес, оскільки потребує «ручного» введення полів бібліографічних записів;
- вирішити проблеми і розбіжності, що залишилися від традиційних карткових каталогів. Слід стандартизувати посилення всередині одного каталога

чи між каталогами, ліквідувати неточності у псевдонімах і криптонімах, назвах установ та організацій, які часто змінюються, у перекладах іноземних прізвищ чи передачі українських прізвищ російською мовою і навпаки;

- актуальним залишається питання мовного забезпечення транслітерації іноземних текстів, понять і прізвищ. Поповнення бібліотек кадрами, які володіють іноземними мовами;

- з метою входження України, зокрема. Харкова до світового інформаційного простіру. Щоб інформація про провідні бібліотеки сприймалася за кордоном, необхідно надавати її англійською мовою. При певних можливостях (організаційних, кадрових, фінансових) було б доцільно створювати електронні каталоги двомовними – українською мовою та мовою оригіналу. У такому разі вітчизняна та регіональна інформаційна база була б доступна всьому світові. Це сприятиме підвищенню іміджу бібліотек, бібліотечної науки і практики, дозволить зекономити кадрові, фінансові, матеріально-технічні ресурси.

Головною перешкодою при створенні єдиної електронної інформаційно-бібліотечної мережі країни в цілому і нашого регіону зокрема є те, що роль, яка відводиться нині бібліотекам і бібліотекарям, не відповідає їх пріоритетній ролі – формуванню інформаційного суспільства.

Для подолання перешкод та негативних наслідків зневажливого, принизливого ставлення до бібліотек і бібліотечної справи провідні бібліотеки м. Харкова мають зважати лише на свої власні сили, свій творчий потенціал, шукати шляхи взаємодії та поліпшення якості бібліотечно-інформаційного сервісу до рівня сучасних потреб користувачів. Для цього необхідно на підставі ст. 4, ст. 10, ст. 26, ст. 29 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», залучившись підтримкою органів місцевого самоврядування та державної влади, міжнародних та місцевих благодійних фондів та ін., перетворювати Харків на провідний центр інформаційно-бібліотечного забезпечення потреб висококваліфікованих фахівців у галузі права.

Інформатизація основ цивілізованого розвитку сучасного суспільства поновому поставили проблему вивчення характеру міжособистісних стосунків, інформаційно-пошукової поведінки людей, які беруть участь у бібліотечному спілкуванні, а також дослідження нової ролі бібліотекаря в задоволенні інформаційних потреб користувачів [3, с. 107–119].

Зростає значення професійної етики, етикету, іміджу бібліотеки та бібліотекаря.

Виходячи з положень Кодексу етики бібліотекаря, керівництво бібліотеки НЮА намагається сприяти морально-етичному вихованню бібліотекаря, його творчому розвитку та потребує від своїх фахівців у спілкуванні з читачами дотримуватися таких норм поведінки:

- бути комунікативними, ввічливими, доброзичливими, поважати людські моральні якості;

- вміти давати кваліфіковані, точні, неупереджені відповіді;
- захищати право читача (користувача) на конфіденційність;
- інформації.

Аналізуючи діяльність навчальних бібліотек нашого регіону можна дійти висновку: ведеться робота у напрямі створення єдиної інформаційно-бібліотечної мережі регіону. Бібліотека НЮА активно співпрацює з іншими вузівськими бібліотеками юридичної галузі, використовуючи для цього свій науковий, інформаційний і виховний потенціал.

З метою ефективного використання фонду та ефективного забезпечення своїх користувачів: професорсько-викладацький склад, студенти, фахівці у галузі права, – бібліотека НЮА бере активну участь у створенні зведеного електронного каталога на інформаційно-бібліотечні ресурси бібліотек регіону, для чого є всі необхідні передумови:

- сформовано унікальний бібліотечний фонд (понад 900 тис. примірників);
- впроваджено 2 черги автоматизованого бібліотечного комплексу Академії – АБК-ЮА;
- розширена локально-обчислювальна мережа бібліотеки (ЛОМ-Б), у складі якої 9 комп'ютерів (один сервер і 6 робочих станцій);
- впроваджено 4 автоматизовані робочі місця (АРМ) – у відділі комплектування, довідково-бібліографічного обслуговування, рідкісних книг і рукописів тощо;
- здійснюється навчання по опануванню нових інформаційних технологій персоналом бібліотеки;
- проведено значну роботу по формуванню розділів електронного каталога, до якого введено понад 10 тис. бібліографічних записів наукових і навчальних видань, 2 тис. дисертацій та авторефератів; 21 тис. аналітичних записів статей за період 1997-2001 рр.

Для ефективного забезпечення навчально-виховного процесу бібліотека НЮА планує і в подальшому співпрацювати з кафедрами та інформаційними підрозділами академії. Це зумовлено тим, що багато кафедр мають у своєму розпорядженні власні фонди наукових і навчальних видань, які до цього часу не відображені в електронному каталозі бібліотеки і тому залишаються недоступними для викладачів і аспірантів інших кафедр, для студентів.

Перспективним і об'єктивно можливим є створення на кафедрах локальних електронних каталогів для того, щоб у майбутньому відобразити їх у генеральному електронному каталозі академії та організувати єдиний доступ до нього внутрішніх користувачів (у мережі Інтранет) і зовнішніх користувачів (у мережі Інтернет). Подібним чином (через створення локальних електронних каталогів) буде вирішено завдання автоматизації від-

далених філіалів бібліотеки академії.

Для забезпечення навчально-виховного процесу в НЮА планується і впроваджується в життя так звана «гібридна бібліотека», в якій разом з фондами на традиційних носіях, все більший об'єм складають фонди видань (публікацій і даних) на нетрадиційних носіях, зокрема на компакт-дисках, дискетах, жорстких дисках персональних комп'ютерів і т. ін. З цією метою у бібліотеці академії створено:

- відділ сканування і обробки текстових документів;
- «банку» повнотекстових (гіпертекстових) документів, отриманих у результаті відповідного опрацювання, а також із інших джерел (на дискетах давничого відділу, по електронній пошті та інших каналах);
- відділ збереження і перегляду компакт-дисків (та інших машинних носіїв електронних документів).

Особливою місією бібліотеки академії є допомога співробітників бібліотеки НЮА у формуванні правової та політичної культури у майбутніх правоохоронців. Ефективність виконання виховної функції бібліотекою залежить від правильного визначення цілей та змісту виховання, а також від способів досягнення цілей, тобто організаційних форм виховної роботи, які б забезпечили інтенсивне засвоєння студентами-юристами всієї системи правових та політичних знань, культури правової та політичної діяльності.

Однією з суто бібліотечних функцій є навчання користувачів бібліотеки навичкам роботи з книгою. Виховання культури читання, уміння користуватися усіма видами бібліотечних послуг, віднайти потрібну інформацію за допомогою довідково-бібліографічного апарату (ДБА) бібліотеки і т. ін.

Бібліотека академії разом із кафедрою інформатики розробляє програму навчання користувачів за такими напрямками:

- ознайомлення користувачів бібліотечного фонду з носіями електронної інформації (проведення бесід, лекцій, факультативних занять і т. ін.);
- опікування користувачів бібліографом-консультантом саме в ті моменти, коли вони стикаються зі складною ситуацією під час пошуку необхідної інформації або документів;
- підготовка й видання матеріалів у друкованій формі (буклетів, пам'яток читача, інформаційних стендів, алгоритмів пошуку) для самостійного навчання користувачів;
- проведення туторіумів в електронній формі;
- підтримка навчальних та виховних заходів ВНЗ.

Підсумовуючи, варто відзначити, що побудова правової демократичної держави та утвердження пріоритету права в суспільних відносинах підносить роль навчальних бібліотек (особливо юридичного профілю) до рівня, який існує в передових цивілізованих країнах світу, ставить перед навчальними бі-

бліотеками завдання підвищення рівня та якості обслуговування користувачів, документного та інформаційно-бібліографічного забезпечення фахової підготовки юридичних кадрів. Для виконання цього важливого завдання необхідно найближчим часом скласти план координації її роботи провідних бібліотек м. Харкова з метою створення зведеного електронного каталога на всі види бібліотечних ресурсів, що надасть змогу перетворити Харків у потужний центр інформації, підвищити рівень бібліотечного забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі права.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Климova Г.П. *Освіта і цивілізація: Моногр.* – Х.: Право, 1996. – С. 28–37.
2. Орлов П.И., Луганский А.М. *Научно-образовательная сеть Харькова: содержание и использование, проблемы и перспективы: Научно-практ. пособие.* – Х., 2000. – С. 74–77.
3. Арчакова С.О. *Значення індивідуально-особистісних рис студента у формуванні бібліотекаря-професіонала // Вісн. Харків. держ. акад. культури: Зб. наук. праць.* – Х.: ХДАК, 2000. – Вип. 3. – С. 107–119.
4. Рогова П. *Соціальне призначення і функції освітянських бібліотек України // Бібл. планета.* – 2001. – № 1. – С. 26–28.
5. Шуліка Х. *Навчання користувачів: сервіс-пропозиція університетських бібліотек // Університетські бібліотеки.* – К., 2000. – С. 3–7.
6. Ярмиш О.Н. *Проблеми формування правової та політичної культури молоді та студентства // Актуальные проблемы гуманитарных наук и их информационное обеспечение: VI Междунар. студ. науч. конф.* – Х., 1999. – С. 21.

Надійшла до редколегії 16.07.2001 р.

УДК 025.5+711.5.57(477.54)

В.В. ЩАБЕЛЬНИК

ДОВІДКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ АПАРАТ ВУЗІВСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ

Розглядається розвиток ДБА вузівських бібліотек на етапі переходу до автоматизованих бібліотечних технологій. Визначається склад ДБА.

На сучасному етапі інформатизації суспільства неухильно зростає роль інформаційної діяльності бібліотеки, зокрема її довідково-бібліографічного апарату. Сьогодні його завдання – інформувати не тільки про склад і зміст бібліотечного фонду, про нові надходження документів до нього, а й надавати інформацію за разовими та постійними запитами користувачів про вітчизняні та зарубіжні документні джерела і їх місця розміщення за межами окремої бібліотеки.